

Ivan Klajn

REČNIK JEZIČKIH
NEDOUMICA

Četvrto, prerađeno i dopunjeno izdanje

O NAMENI I UPOTREBI REČNIKA

Cilj je ovog rečnika da na što sažetiji i pregledniji način pomogne u teškoćama i dilemama koje se javljaju pri svakodnevnom izražavanju. Sastavljen je na osnovu postojeće norme i predloga iznetih u stručnoj lingvističkoj literaturi. Za razliku od nekih ranijih priručnika, rečnik se ne ograničava na pravopis i izgovor, nego se bavi i pitanjima značenja, gramatike i upotrebe reči. Otuda nisu sistematski popisivane reči sa određenim „teškim” glasovima (*č* i *ć*, *h*, *j* i slično), među kojima je podosta retkih i nepotrebnih, već se težilo da se odaberu oni izrazi, oblici i konstrukcije koji stvarno zadaju teškoće u jezičkoj praksi našeg doba. Posebna pažnja poklonjena je novijim rečima i imenima koja se redovno javljaju u štampi. Akcenti nisu beleženi, budući da je njihovo normiranje i teorijski i tehnički neizvodljivo u priručnicima ovog obima. Ijekavski oblici davani su samo u onim slučajevima kad postoji kolebanje, ili kad se u istom slogu javljaju i drukčije obličke neizvesnosti.

Tip upotrebljenih slova (obična, polucrna, kurzivna) nema veze s pravilnošću ili nepravilnošću pojedine reči. Za svaki oblik treba smatrati da je dobar ukoliko nije drukčije rečeno.

Izvestan broj pojmova obrađen je pod opštim nazivom, koji je štampan velikim slovima, npr. DATUMI, GENITIV MNOŽINE, IMENA NARODA i sl. Većina odrednica data je u obliku zasebne reči, ali ima i takvih koje se odnose na pojedini glas ili slovo, na početak ili završetak reči. Stoga, ako se u rečniku ne nađe određena reč, treba potražiti njen sufiks ili završni deo: *dermatitis* pod *-itis*, *kupreški* pod *-ški*, *preneti* pod *-neti*, itd.

NAPOMENA UZ ČETVRTO IZDANJE

U ovom izdanju dodato je blizu 500 novih odrednica, a mnoge druge su prerađene i dopunjene. Izbačene su odrednice koje su se odnosile isključivo na hrvatsku varijantu.

Pravopisna tumačenja usklađena su s novim Pravopisom Matice srpske (1993), uz izvesna mala odstupanja koja su naznačena kao takva. Za pojedine reči i dalje se upućuje na Pravopis iz 1960. godine (skraćena P 60), budući da je on imao znatno obimniji rečnik, a da su njegova osnovna načela zadržana i u novom Pravopisu.

SKRAĆENICE

dat. – dativ

engl. – engleski

fr. – francuski

gen. – genitiv

gr. – grčki

ijek. – ijekavski

izg. – izgovara se

ital. – italijanski

knjiž. – književni

lat. – latinski

m. – muški

mn. – množina

nem. – nemački

P – *Pravopis srpskoga jezika*,

priredili M. Pešikan, J. Jerković

i M. Pižurica, Matica srpska,

Novi Sad 1993.

P 60 – *Pravopis srpskohrvatskoga*

književnoga jezika,

Novi Sad – Zagreb 1960.

port. – portugalski

PR – Pravopisni rečnik (u Pravopisu iz 1993)

PR 60 – Pravopisni rečnik (u Pravopisu iz 1960)

sh. – srpskohrvatski

sr. – srednji

šp. – španski

um. – umesto

up. – uporedi

v. – vidi

ž. – ženski

A

- a**, nepostojano: v. *NEPOSTOJANO a*.
- a** (IMENA). Imena kao Pera, Iva, Bora, Miša itd. menjaju se kao i imenice ž. roda na *-a*: od Pere, Peri, za Peru itd. U ijek. krajevima ova imena glase Pero, Ivo itd. i imaju dvojaku promenu (v. *-o*). Francuska muška imena na *-a* bolje je menjati kao imenice m. roda: Mara (*Marat*), Maraa (*Marata*), Marau (*Maratu*) itd. Ipak se za pojedina imena uobičajila promena kao u ž. rodu: Dima, Dime, Dimi, Dimin (ali pri izvornom pisanju *Dumas*, *Dumasa*, *Dumasu*, *Dumasov*). V. *-e* (*FRANCUSKO*). V. i *IMENICE MUŠKOG RODA NA -a*; *SKRAĆENICE NA -a*.
- aa**. Dvostruko *a* javlja se u imenima kao Baas (v. to), Baal (fenički bog), Varlaam (iz srednjovekovne književnosti), „Haarec“ (izraelski list), Čaadajev (ruski književnik: neopravdano P 60 sažima ovo ime u Čadajev).
- ABC**: v. *Ej-Bi-Si*.
- Abdulah**: v. *VOKATIV*.
- Aboridžini** (ne *Aboridžani*: engl. *Aborigines*). Potreban izraz, pod uslovom da se ne upotrebljava kao zajednička imenica umesto *urođenik* ili *starosedelac*, nego s velikim slovom kao nacionalno ime australijskih domorodaca.
- ad** (podzemni svet), *adski*: bolje *had*, *hadski*.
- adhezija**, *adhezivan*, *adhezioni*, *adherentan* (ne *ath-*).
- adresant** znači *pošiljalac* (pisma i sl.); primalac je *adresat*.
- aero-** uvek sastavljeno: *aeroklub*, *aeromiting*, *aerozagađenje* itd.
- Afganistan**, *afganistanski* su pravilniji oblici, ali se kod nas upotrebljavaju samo Avganistan, *avganistanski*. Termin Afgani (Avgani) ili Afganci (Avganci), koji označava najbrojniju naciju na području Av-

ganistana, treba razlikovati od termina Afganistanci (Avganistanci) – stanovnici ili državljani Avganistana.

aga i *beg*. Za prave age i begove (istorijske ličnosti) titula se posle imena piše s crticom: *Smail-aga*, *Mehmed-aga*, *Ibrahim-beg*, *Gazi Husrev-beg* itd. Ako se dodaje samo iz poštovanja ili u šali, piše se sastavljeno s imenom: *Avdaga*, *Suljaga*, *Omeraga*, *Mehmedbeg* itd.

agro- spojeno: *agrokombinat*, *agrotehnika* itd.

Aguilar, Aguirre (šp.) izgovara se Agilar, Agire.

Ahilej (bolje), ali i Ahil: samo ovo drugo u izrazu *Ahilova peta*. (Pravopis ne daje osnova za pisanje malim slovom *ahilova peta*.)

Aiša i Ajša.

ajatolah, mn. *ajatolasi*.

ajde, *ajd* (bez apostrofa). V. *hajde*.

ajvar, običnije nego *hajvar*.

Ajzenštajn, ne Ejzenštejn. V. *RUSKA IMENA*.

a kamoli.

Akino (*Aquino*), ne Akvino; Benigno (*Benigno*), ne Beninjo; Korason (*Corazón*) Akino.

Akira (Kurosava, japanski reditelj): ne Akiro.

akord: gen. mn. *akordâ* i *akorada*.

aksiom i *aksioma*.

akt: množina je *aktovi* u značenju „slika nagog tela”, *akti* u (retkom) značenju „čin, postupak”, *akti* (m.) ili *akta* (sr.) u značenju „spisi”. Poneki gramatičari su bez stvarnog razloga zabranjivali oblik *akta*, preuzet iz latinskog, zahtevajući da se kaže „staviti u *akte*” i sl.

aktuelan, *aktuelnost*, običnije nego *aktualan*, *aktualnost*.

akvarijum i *akvarij*.

ala (aždaja, čudovište) običnije i bolje nego *hala*.

alapljiv ne nego *halapljiv*.

alatka, dat. *alatki*, gen. mn. *alatki*.

alfa: *alfa zraci*, *alfa čestice* (crtica neobavezna); *alfa*, *beta* i *gama zraci* (bez crtice). V. *CRTICA* 5, 6.

alga, dat. *algi*, gen. mn. *algi* i *algâ*.

alibi (mn. *alibiji*) znači prvenstveno „dokaz da se u vreme izvršenja krivičnog dela okrivljeni nalazio na drugom mestu”. Prošireno značenje „izgovor” ili „opravdanje” nastalo je u američkom engleskom i danas se prenelo i u druge jezike, ali ga strogi stilisti ne odobravaju.

alijansa; *Sveta alijansa*.

Alitalija (*Alitalia*, vazduhoplovna kompanija): ne Al Italija.

alka (dat. *alci*, gen. mn. *alki*), običnije nego *halka*; *Sinjska alka*, *alkar* uvek bez *h*.

alko-test (s crticom prema P).

alo i *halo* (telefonski poziv).

Alpi, u Alpima i Alpe, u Alpama.

alternativa. Ovu reč u načelu treba upotrebljavati samo kad su posredi dve mogućnosti, npr.: „Druga alternativa izgleda nam prihvatljivija”. U rečenicama kao „Postoji još nekoliko alternativa”, a pogotovu u spoju „jedina alternativa”, bolje je upotrebiti drugu imenicu: *mogućnost, rešenje, izlaz, put*, ili odskora popularni anglicizam *opcija*.

alva: v. *h*.

Aljehin (uobičajeno, mada je ruski izgovor Aljohin).

am, *amajlija, amal, amam*: v. *h*.

Amazonka, dat. Amazonki (u grčkoj mitologiji), s malim *a* u značenju „ratoborna žena”.

ambar, bolje nego *hambar*.

američki: v. *Indijanci*.

amino-kiselina, *amino-grupa*.

amoralan znači „kome nedostaje osećanje morala”; nije isto što i *nemoralan* (poročan, pokvaren).

Amundsen, ne Amundzen.

analgezija, *analgetik; analgetički* (ne *analgezički*).

anali. Ova imenica ima samo množinu; pogrešno je „anal” u ukrštenim rečima.

analizirati i *analizovati* podjednako su dobri oblici.

Ančica, Ančicin: v. *-čica*.

Andaluzija, *andaluski* (bolje nego *andaluzijski*), Andaluzanin, -anka (ne Andaluzijac, -ijka).

Andi, u Andima, rede Ande, u Andama; *andski*.

andelski i *andeoski*.

aneksija: glagol je *anektirati*.

angažman: u prenosnom značenju (politički, društveni a., a. pisca i sl.) bolje je reći *angažovanost* ili *angažovanje*.

Anglo-Amerikanci (=Englezi i Amerikanci); *anglo-američki* i *anglo-amerikanski*. Sastavljeno pisanje Angloamerikanci, *angloamerički, -ikanski* dopušta se kad je značenje „Amerikanci engleskog porekla”.

anglofon (koji govori engleski), bolje nego *anglofonski*. Up. *frankofon*.

Anglosaksonci, *anglosaksonski*. Pored osnovnog značenja (nekadašnji stanovnici Engleske), kod nas i u drugim evropskim jezicima upotrebljava se i u značenju „narod engleskog jezika”.

ansambl, gen. mn. *ansambala*.

Antarktik, *antarktički*.

antedatirati i *antidatirati* (staviti raniji datum od pravog).

anti- se piše sastavljeno: *antialkoholičar, antitalenat, antiistorijski* itd. S crticom samo ispred imena (*Anti-Diring*) i ispred ponovljenog prefiksa, npr. *anti-antinuklearci*.

Antihrist; s malim *a* u opštem značenju „bezbožnik, nevernik”.

antivladin v. *međuvladin*.

Antoan (fr. *Antoine*), ne Antuan. V. *-oa*.

Antoanet(a) (fr. *Antoinette*), Antonijeta (ital. *Antonietta*) i Antonela (ital. *Antonella*). Ne postoji ime Antoanela.

Antonio, Antoniom, Antoniov (ne *-ijem, -ijev*): v. *-io*.

Antverpen (flamanski) i Anvers (francuski) ravnopravne su varijante, mada je kod nas prva običnija.

ao i *-o*: v. SAŽETI SAMOGLASNICI.

-aoc pogrešno, treba *-alac* (*slušalac, gledalac, čitalac, poznavalac, pregalac* itd.; genitiv mn. *slušalaca, gledalaca, čitalaca* itd.) Up. *-ioc*.

apendicitis, ne *apendicit*.

APOSTROF se stavlja umesto jednog ili više izostavljenih slova: *al', il', je l', 'oću, vi's, gos'n, izvol'te*, itd. Ne stavlja se u rečima *s, k, nek*, u krnjim oblicima infinitiva (*radit, čitat, doć*) i glagolskog priloga sadašnjeg (*tražeć, znajuć*), niti u starijskim oblicima kao *međ* (od *me-*

đu, nit (od *niti*), *rad* (od *radi*). Ne upotrebljava se ni pri sažimanju samoglasnika (v. to). Vidi i: *de; le*.

a priori (dve reči u latinskom; po PR sastavljeno, *apriori*); *aprioran, apriornost, aprioristički, apriorizam*. Suprotno: *a posteriori*.

apsces, ne *apces*.

apscisa, ne *apcisa*.

Apulija, pokrajina na jugoistoku Italije; ne treba kod nas upotrebljavati ital. oblik Pulje (*Puglie*).

arabeska: kao *groteska* (v. to).

Aragon, bolje nego Aragonija; *aragonski*.

arbitar, *arbitra* (zloupotrebljava se u sportskim izveštajima umesto običnijeg „sudija”). Ne *arbiter*, osim kao latinizam: Petronije Arbiter (rimski pisac), *arbiter elegantiarum* (izg. elegancijarum), naziv za otmenog čoveka ili kicoša.

arčiti: bolje *harčiti*.

Argonaut i argonaut: v. MITOLOŠKA IMENA.

arhibiskup: pogrešno um. *nadbiskup* (v. to); *arhiepiškop* (bez *j* jer je složena reč); *arhijerej, arhijerejski*.

arhiv i *arhiva* u značenju „zbirka dokumenata” i odeljenje ustanove u kome se čuvaju službeni spisi”; samo *arhiv* kao naziv naučne ustanove ili ime stručnog časopisa.

- Arkanzas** (*Arkansas*): u engleskom se izgovara Arkenso, ali je kod nas uobičajen izgovor Arkanzas (kakav je nekada postojao i u SAD).
- Arktik**, *arktički*.
- Arlekin** ili **Arlekino** (lik iz ital. komedije); *arlekin* ili *harlekin* (lakrdijaš).
- Armen** itd.: v. *Jermen*.
- arterioskleroza**.
- arteeski** (bunar), bolje nego *arteški*; pogrešno je *arterski*.
- artikl** i *artikal*; gen. množine *artikala*.
- artiljerija** (ne *artilnerija*), *artiljerijski*, *artiljerac*.
- asfalt**, *asfaltni*, *asfaltirati*, *asfalter*, ne *asvalt* itd.
- asimilirati** i *asimilovati* podjednako su dobri oblici.
- aspekt**: iz *aspekta* (nečega), bolje nego *sa aspekta*.
- Astek** (ne *Actek*); mn. *Asteci* (ne *Acteki*); *astečki* (ne *asteški*).
- astma**, *astmatičan*, *astmatičar*.
- asura**, *atar*: v. *h*.
- atelje** (m. roda), mn. *ateljei*.
- atentat**. Nije dobro „pokušaj atentata”, jer sama reč *atentat* (od lat. *attentare* – pokušati) ima prvobitno značenje *pokušaj ubistva*.
- Atina** (grad); (Palada) *Atena* (bo-ginja).
- Atlantik**, *atlantski*; *Atlantski okean*; *Atlantski pakt* (v. *NATO*).
- atmosfera**, *atmosferski*, ne *atmosvera*, *atmosverski*.
- atrijum** i *atrij*.
- audio-**: po analogiji sa *radio*, najbolje ga je pisati s crticom: *audio-uređaj*, *audio-kaseta*, *audio-vizuelan* itd.
- auditorij(um)** znači *slušaonica* ili *slušalačka publika*. Nije dobro primenjivati ovaj izraz na gledaoce televizije ili sportskih priredaba, umesto *publika* ili *gledalište*.
- Augzburg**, *augzburški* (po novom Pravopisu: po P 60 bilo je *Augzburg*).
- Australija**: Australijanac, -ijanka, *australijski*, ređe *Australac*, -alka, *australski*.
- Austrougarska** ili *Austro-Ugarska* (P, u tački 49 f (1), dopušta oba oblika, uz napomenu da je „logičnije spojeno pisanje”). Pridev je *austrougarski*, bez crtice; *Austrougarska monarhija*, *Austrougarska carevina* (s velikim A).
- autarhija**. Većina rečnika razlikuje *autarhiju* (samovladu, samovlašće) od *autarkije* (privredne samodovoljnosti, nezavisnosti od uvoza tuđih proizvoda). Prva reč složena je s

grčim *árhein*, „vladati”, druga s grčkim *arkēin*, „biti dovoljan”.

auto: m. roda; množina je obično *auta* (sr. rod), ali je bolje upotrebiti puni oblik *automobili*.

auto-: piše se sastavljeno kad znači „sopstven”, „sam sebi”, npr. *autobiografija*, *autoportret*, *autogol*. S crticom se piše u značenju „automobilski”, npr. *auto-trke*, *auto-delovi*, *auto-servis*. Ipak, za reči koje se osećaju i izgovaraju kao jedinstvene, npr. *autoput*, *automehaničar*, *autostop*, *autostoper(ka)*, P daje prednost spojenom pisanju.

AUTOMOBILSKE MARKE: v. *MARKE*.

auto-moto: samo s jednom crticom, u spojevima kao *auto-moto klub*, *auto-moto savez* i sl. (veliko A kad je naziv određene organizacije).

Avar i Avarin; mn. Avari.

Avganistan, itd.: v. *Afganistan*.

avio-karte, *avio-mehaničar*, *avio-saobraćaj* itd. U nekim rečima, npr. *avioflota*, *aviopark*, P propisuje sastavljeno pisanje, „zavisno od objedinjenosti akcenta i značenja”.

AVNOJ, AVNOJ-a i Avnoj, Avnoja; *avnojski*, bolje nego *avnojevski*.

azbestni.

Azija: Azijac, Azijka, *azijski* (danas običnije) i Azijat, Azijatkinja, *azijski* (obično s prizvukom primitivnosti, varvarstva i sl.).

B

b: vidi v.

Baas (arapska stranka): ne treba pisati BAAS, jer nije skraćenica.

baba: *baba Mica*, ali *baba-Mice*, *baba-Micin* itd. (ili sve bez crtice): v. *CRTICA UZ IMENA*.

Babaroga (ličnost iz bajke) i *babaroga* (kao zajednička imenica).

babun: pogrešno se javlja u prevodima s engleskog (engl. *baboon*) umesto naše reči *pavijan*.

bacil, ne *bakcil*.

Bačka Palanka, Bačka Topola, Bačko Petrovo Selo, *bačkopalanački*, *bačkotopolski*.

Bačvold ne nego Bakvold (v. to).

badminton i *bedminton*; ne *badminton*.

Badnji dan; Badnjak (=Badnji dan); *badnjak* (hrastova grana).

Bahama ili Bahame (ili Bahamska ostrva), bolje nego Bahami. Up. *Bermuda*.

Bajram; Kurban-bajram; Ramazanski bajram.

baka, dat. *baki*.

bakcil ne nego *bacil*.

Baku, iz Bakua, u Bakuu.

Bakvold, Art (*Art Buchwald*): ne Bačvold, Buhvald.

Balaton (ne Balatonj): može se upotrebiti i naš naziv Blatno jezero (mađarsko ime takode dolazi od slovenske reči *blato*).

Balkansko poluostrvo.

balsam, *balsamovati* (*balsamirati*) i *balzam* itd.

Bangi (glavni grad Centralnoafričke Republike); „Bangui” je francuska grafija.

Bangkok, *bangkočki* (ne *bangkoški*, *bankoški*).

banka, dat. *banci*, gen. mn. *banaka*.

banknota.

Banjaluka (Banjaluke, Banjaluci), Banjalučanin, -anka, *banjalučki*; danas retko Banja Luka (Banje Luke, Banjoj Luci), Banjolučanin, -anka, *banjolučki*.

BANJE. PR razlikuje „Vrnjačka Banja” (naselje) i „Vrnjačka banja” (banja); malim slovom „banja Koviljača” i sl.

barijum i *barij*; *barijum-sulfat* itd.

Barimor (*Barrymore*), ne Barimur.

barka, u *barci*, gen. mn. *barki*.

Barnard (*Christian Barnard*), ne Barnar.

barokomora.

Barselona je najtačnija transkripcija za šp. *Barcelona*.

Barton, uobičajena transkripcija za engl. *Burton*; tačnije bi bilo Berton. Up. *Tarner*.

Bask, Baski, ne Baskijac, Baskijci. Pridev *baskijski* je rđavo skovan (v. *-ijski*) ali mu nema zamene. *Baskijski zaliv*: pogrešno um. Biskajski zaliv.

Bašćaršija i *Baš-ćaršija* (u Sarajevu); s malim *b* u značenju „glavni trg”; *bašćaršijski* (spojeno).

baš upravo pleonazam, treba samo *baš* ili samo *upravo*.

bata: *bata Đole*, ali *bata-Đoleta*, *bata-Đoletov* itd. (ili sve bez crtice): v. *CRITICA UZ IMENA*.

Bazedovljeva bolest, ne Bazedova.

bazen je uobičajeno kod nas: pravilnije bi bilo *basen* (od fr. *bassin*), u svim značenjima.

bazuka, dat. *bazuki* (retko *bazuci*).

BBC po mogućstvu treba pisati latinicom, kao engl. skraćenicu (u padežima: BBC-ja, BBC-ju itd.) ili prema izgovoru Bi-Bi-Si, Bi-Bi-Sija itd. Isto važi i za nazive američkih televizijskih mreža NBC (En-Bi-Si), CNN (Si-En-En) itd.

BCG: v. *be-se-že*.

bdeti, ijek. *bdjeti*; *bdim*, *bdiš*, oni *bde*; *bdeo*, *bdela*, ijek. *bdio*, *bdjela*; *bdenje*, ijek. *bdjenje*: *bdeći*; (*pro*)*bdevši*, ijek. (*pro*)*bdjevši*. Dopusnjeni su i oblici *bdijem*, *bdiješ*, oni *bdiju*, *bdijući*, *bdijenje*.

Beč: instrumental Bečom; Bečanin, Bečanka ili Bečlija, Bečlijka (Bečlika).

beduin (malo *b*, jer nije narodnost).

beg: v. *aga*.

begati (ijek. *bjegati*) umesto *bežati* (*bježati*) ne smatra se za knjiž. oblik.

Bejsi, Kaunt (*Count Basie*), ne Bejzi; Bejsi, Širli ne nego Besi (v. to).

Bejsinger (*Kim Basinger*), ne Bejsindžer.

bejzbol, bolje nego *bezbol* (po P).

bekhend (u tenisu), ne *bekend*.

bekstvo, ne *begstvo*.

Bela kuća (u Vašingtonu).

beleška, dat. *belešci*, gen. mn. *beležaka*, bolje nego *beleški*. Ijek. *bilješka*.

beleti se, *beleo se*, ijek. *bijeljeti se*, *bijelio se*, *bijeljela se*; *beliti* (činiti belim), *belio*, ijek. *bijeliti*, *bijelio*, *bijelila*. V. -iti.

ben: v. *el*.

beo: ijek. je *bijel* i (rede) *bio*; komparativ *bjelji* (ne *bjeliji*).

Berane, ž. rod množine: u Beranama.

beriberi, *beriberija* (bolest).

Berkšajr pogrešno: *Berkshire* se u Engleskoj izgovara *Barkšir*, u SAD *Berkšir*.

Berlinski zid.

Bermingem (*Birmingham*), bolje nego *Birmingham*.

Bermuda ili *Bermude*; P dopušta i m. oblik *Bermudi*, „kao *Baleari* i sl.”.

Bernard, **Bertrand**: u francuskom krajnje *d* je nemo (*Bernar*, *Bertran*), u engleskom se izgovara (npr. *Bertrand Russell* – *Bertrand Rasel*).

Berns (engl. *Burns*). Drugo je prezime *Barns* (*Barnes*).

Bernstein kao nemačko prezime izgovara se *Bernštajn*, kao američko *Bernstajn* ili *Bernstin*.

besan, *bešnji*, *najbešnji*.

be-se-že, *be-se-žea* ili (po francuskom, samo latinicom) *BCG*, *BCG-a*. Up. *BBC*; *DDT*.

Besi, Širli (*Shirley Bassey*), ne *Bejsi*.

besprizoran znači samo „koji je bez nadzora, napušten”. Besmisleni su spojevi kao „besprizorna izjava”, „besprizorno ponašanje” i sl.

bestraga (npr. *idi bestraga*, *bestraga ti glava*, *bestraga daleko*). Neki put (npr. s glagolom *otići*) ima gotovo istu vrednost kao i *bez traga*.

bestseller.

Beti *Dejvis* (*Bette Davis*), ne *Bet*.

bez-. U prefiksu *bez-*, *z* se uvek prilagođava sledećem suglasniku ili se stapa s njim: *beskamatni*, *bestežinski*, *bescarinski*, *bešleban* (ne „bezkatamni” itd.); *beščulan*, *beščasće* (ne „bezčulan”); *besadržajan*, *besubjekatski*, *bestrastan* (ne „bezadržajan” itd.); *bezemljaš*, *bezakonje* (ne „bezzemljaš”); *bežučan*, *bežičan*, *beživotan* (ne „bezžučan” itd.); *bešavan*, *bešuman* (ne „bezšavan”) itd.

bezbednostan, -*sna*, -*sno*; *bezbednosna situacija* (ne „bezbedonosna”).

bezbol i *bejzbol*.

bez da, nedopušteno u knjiž. jeziku. „Ušao sam u avion bez da mi je iko pregledao prtljag” - treba: a da mi niko nije pregledao prtljag. „Otputovali su bez da su utvrdili šta je

posredi” – treba: ne utvrdivši šta je posredi.

bez daljeg: bolje bez *oklevanja, odmah, svakako* i sl.

BEZLIČNI GLAGOLI: v. *se*.

bezmalo (gotovo, umalo).

beznačajan: v. *značajan*.

bez obzira. Gramatičari zahtevaju da se između ovog izraza i rečenice koja sledi uvek umeće *na to*, npr. „Bez obzira na to što je predlog zakasnio...”, „Bez obzira na to da li se ostali slažu ili ne...”. U praksi se ovo *na to* vrlo često izostavlja zbog glomaznosti. Up. *s obzirom na*.

bez sumnje.

biatlon (bez *j* jer je složena reč).

Biblija (veliko B).

bicikl, gen. mn. *bicikala* (bolje) ili *biciklâ*.

BiH (Bosna i Hercegovina).

bih, *bismo, biste* u oblicima pogodbenog načina ne smeju se zamenjivati sa *bi*: „Da znam, rekao *bih* vam”; „Mi *bismo* hteli da uđemo”; „Kad *biste* čekali, pogrešili *biste*”.

Bihać, bihaćki; Bihaćanin, Bihaćanka, običnije nego Bišćanin, Bišćanka.

bij, bijmo, bijte, a isto i *ubij, nabij, prebij, probij, pribij, zabij, odbij, razbij, izbij*, itd. V. **ZAPOVEDNI NAČIN**.

bijel: v. *beo*.

Bijeljina, ne Bjeljina.

bijenale (izložba koja se održava svake druge godine). M. roda, u množini obično sr. roda (*bijenala*). S velikim početnim slovom ako označava određenu izložbu (npr. *Bijenale u Veneciji*).

Bik Koji Sedi (indijanski poglavica): bolje Sedeći Bik, prema P.

Bilbao, Bilbaoa, u Bilbaou (bolje nego Bilbao, Bilbao).

Bileća, u Bileći (ž. rod); *bilečki*; Bilećanin, -anka.

bilion je hiljadu milijardi, ili milion miliona; pod američkim uticajem često se pogrešno upotrebljava umesto *milijarda* (hiljadu miliona).

bilo odvojeno: *bilo ko, bilo kakav, bilo gde, bilo šta; bilo za šta, bilo s kim*, itd.

bio- sastavljeno: *bioterodžent, biohemija, biostanica* itd. Samo za *bio-**bibliografija* P dopušta i pisanje s crticom, radi boljeg razdvajanja dva prefiksa.

Biograd na Moru.

bioskobdžija (familijarno).

Birmingem (*Birmingham*), uobičajeno: tačnije bi bilo Bermingem.

bismo, biste: pogrešno „Mi bi mogli”, „Da li bi hteli da dođete” i sl. V. *bih*.

bista: v. *spomenik*.

bitisati, reč turskog porekla, prvobitno je značila „propasti, proći” (osobito u izrazu *bilo i bitisalo*); danas je definitivno primljena u značenju „živeti, postojati, bivstvovati”.

bitka, *bici i bitki* (v. *-tka*), gen. mn. *bitaka*; *Kosovska bitka*, *bitka na Kosovu* (v. *ISTORIJSKI DOGAĐAJI*).

Bitolj: v. *Skoplje*.

Bjelovar, Bjelovarac, -arka.

bjelji: v. *beo*.

blagodariti, *blagodaran, blagodar-nost*, suvišni rusizmi pored našeg *zahvaliti, zahvalan, zahvalnost*.

bledeti, *bledeo*, ijek. *blijedjeti, blijedio, blijedjela*. Up. *izbledeti*.

bledožut, *bledozelen* itd., uvek sastavljeno.

Blekbern (*Blackburn*), ne *Blekburn*.

Bliski istok, *bliskoistočni*.

blizak, *bliži, najbliži* (u svim značenjima); pogrešno je u PR „bliskiji”.

blizu nije pogrešno u značenju „skoro, gotovo” (npr. *Čekao je blizu dva meseca*).

blomba, **blombirati** neknjiževno um. *plomba, plombirati*.

bljesak (pored *blijesak*), *blještav, blještati* (pored *blijestati*), *bljesnuti* ijekavski su oblici. Ekavski je

samo *blesak, bleštav, bleštati, blesnuti*.

bodi-bilding, *bodi-bilder* (ili samo *bilder*).

Bog, velikim slovom ako se odnosi na hrišćanskog (odn. jevrejskog, muslimanskog) boga i ako ima osobine posebnog imena, npr. *U početku stvori Bog nebo i zemlju*. Malim slovom u uopštenom značenju (npr. *njegova filozofija zapravo je traženje boga*), u ustaljenim izrazima i uzrečicama (*za ime boga, bože pomози, ne dao bog, krade bogu dane* itd.), a pogotovu ako se odnosi na pagansko božanstvo (*grčki bog rata i sl.*). V. i *BOŽANSTVA*; *božji*.

bogami (ali *boga ti, boga mu, boga vam* itd.).

bogme i *bome*.

Bogojavljenje (praznik).

Bogorodica: v. *BOŽANSTVA*.

bogzna: *bogzna kakav, bogzna gde, bogzna šta* itd.

bojati se da... pogrešno, kao i *nadati se da* (v. to).

bojazan, -zni, ne *bojaznost* (osim u značenju „bojažljivost”).

BOJE. Složeni pridevi pišu se sastavljeno ako označavaju prelaznu nijansu, npr. *plavozelen* (na sredini između plavog i zelenog), *beložut, sivomaslinast* itd.; pišu se s crticom kad su boje odvojene, naporedne,

npr. *plavo-zelen* (mestimično plav a mestimično zelen), *crno-beli film*, *crveno-žuti dres* itd. Pridevi koji označavaju svetliju ili tamniju nijansu pišu se sastavljeno (*otvoreno-plav*, *tamnozelen*, *svetlosiv*, *zagasitocrven*), ali se pri poređenju rastavljaaju: *otvorenije plav*, *zagasitije crven* itd.

boj na Kosovu (malo *b*: v. *ISTORIJSKI DOGAĐAJI*).

Boka kotorska i Boka Kotorska (P dopušta oba načina pisanja), dat. Boki, *bokokotorski*; Bokelj, Bokeljka, *bokeljski*.

bolešljiv i boležljiv: ovaj drugi oblik vrlo je čest i u ijekavskom, mada bi prema P 60 trebalo tu da glasi samo *bolježljiv*.

Boljšoj teatr (ili *teatar*), *Boljšog teatra*, *Boljšom teatru*.

bombon (m.) i *bombona* (ž.); *bombonijera* (bolje) i *bombonjera*. Ne *bonbon* itd.

bonton se obično piše sastavljeno; pravopisni priručnici ga ne pominju.

Bordžija (ital. *Borgia*) kod nas je odavno ukorenjen oblik; pravilna transkripcija bila bi Borda.

borilac (*borioca*, gen. mn. *borilaca*) znači što i *borac*: danas se najviše upotrebljava pridev *borilački* (borilački sportovi: boks, rvanje, mačevanje, džudo, karate itd.).

bormašina, „bolje nego bor-mašina” (P).

Bornmut (*Bournemouth*): v. *Portsmut*.

bosanskohercegovački (koji se odnosi na državu Bosnu i Hercegovinu), *bosansko-hercegovački* (koji se tiče Bosne s jedne i Hercegovine s druge strane). V. *SLOŽENI PRIDEVI*.

BOŽANSTVA. Imena božanstava pišu se velikim slovom: Posejdon, Hera, Jupiter, Perun, Buda, Hristos itd.; tako i Savaot, Jehova, Gospod, Svevišnji, Bogorodica, Gospa, Alah. Za *Bog* v. tu odrednicu. U višečlanim ustaljenim nazivima piše se veliko slovo prve reči (*Sveta trojica*, *Duh sveti*) osim ako naziv sadrži ime, npr. *sveta djev(ica) Marija*, *sveti Kuzman i Damjan*, *prepodobni mučenik Teodosije*. V. i: *MITOLOŠKA IMENA*; *sveti*.

Božić.

Božić-Bata, *Božić-Bate* itd. (crtica neobavezna).

božji i božiji: ne *B-*, osim u crkvenim tekstovima (P, tačka 15 i 38).

Brazil, *brazilski*, Brazilac, Brazilka. Nekadašnji oblici Brazilija, *brazilijanski*, Brazilijanac, -anka danas se upotrebljavaju samo za grad Braziliju (prestonicu Brazila od 1960).

Brčko, iz Brčkog(a), u Brčkom(e); Brčanin (ili Brčak), Brčanka.

brejkdens.

Breša (*Brescia*, Italija), ne Brešija.

Bretanja, Bretonac, Bretonka, *bre-tonski*.

brže-bolje i *bržebolje* (po P).

brigadir i *brigadist(a)*: obe reči znače „član radne brigade”. Pored toga, *brigadir* u stranim armijama označava ili je označavalo razne rukovodeće činove, od podoficira do brigadnog generala (tako i kod nas u nekadašnjoj crnogorskoj vojsci). *Brigadist(a)* se u novije vreme upotrebljava i za pripadnike terorističkih organizacija kao što su ital. Crvene brigade (*Brigate rosse*).

brijati (se), *brijem (se)*, *oni (se) briju*; ne *brijam* itd.

briljantan, ne *brilijantan*; *brilijant*, *brilijantski* (uobičajeno, mada je i tu bolje *briljant*, *briljantski*).

Brisel (*Bruxelles*), Brisela, u Briselu; ne Brisla, Brislu.

Brižit (*Brigitte*) ili Brižita; Brižite, Brižiti itd. V. -e (*FRANCUSKO*).

Brjus ne nego Brus (v. to); Brjuster ne nego Bruster (*Brewster*).

brojan se može upotrebiti i u smislu *mnogobrojan*. Neki put je i pogodnije od ovog drugog prideva, naročito pri poređenjima (*sve brojniji*, *manje brojan*, *najbrojniji*).

BROJEVI (pisanje). Prema Pravopisu, višočlani brojevi (osnovni i

redni) pišu se rastavljeno, npr. *sto četrdeset devet*, *hiljadu šest stotina sedamdeset peti* itd.; tako i *dve stotine*, *tri stotine*, itd. do *devet stotina* (ali sastavljeno složenice *dvesta*, *trista... devetsto* i *dvestoti*, *tristoti... devetstoti*). Od ovog pravila postoje dva izuzetka koje Pravopis ne pominje, ali se mogu izvesti iz pojedinih primera u PR 60. To su: (1) Sastavljeno se pišu redni brojevi u kojima je na drugom mestu broj stotine, hiljade ili miliona: *šeststoti*, *dvehiljaditi*, *tromilioniti*, *stohiljaditi*, *dvestahiljaditi*, *stomilioniti* itd. (2) Sastavljeno se piše i imenitelj razlomka: *dvadesetpetina* (1/25; up. *dvadeset petina* = 20/5), *dve četrdesettrećine* (2/43), itd.

S crticom se pišu spojevi od dve reči koji označavaju približnu vrednost: *pet-šest*, *troje-četvoro*, *dese-tak-dvadesetak*, *dan-dva*, *reč-dve* itd.

V. i: *SLOŽENICE S BROJEM*; *CIFRE*; *TAČKA UZ CIFRE*.

BROJEVI (promena). Osnovni brojevi od *pet* naviše nepromenljivi su u srpskohrvatskom. Brojevi *dva* (ž. *dve*, ijek. *dvije*), *tri*, *četiri* još su zadržali izvesne padežne oblike, i to: za genitiv *dvaju* (m. i sr. rod), *dveju*, ijek. *dviju* (ž. rod), *triju*, *četiriju*; za dativ, instrumental i lokativ *dvama* (m. i sr. rod), *dve-ma*, ijek. *dvjema* (ž. rod), *trima*, *četirima* (zastarelo je *četirma*). Pos-

le predloga se i ovi brojevi najčešće upotrebljavaju kao nepromenljivi, npr. *između dve vatre, sa četiri prsta*; kad nema predloga, u knjiž. jeziku se preporučuje promena po padežima, npr. *odnosi dveju zemalja, dogovor dvaju predsednika, uz učešće triju fabrika* (bolje nego: *odnosi dve zemlje* itd.).

Zbirni brojevi *dvoje, troje, četvoro, petoro* itd. imali su u starijem jeziku mnoštvo različitih padežnih oblika, ali se danas gotovo uvek upotrebljavaju kao nepromenljivi (žena *s troje dece* i sl.). Donekle su se sačuvali samo oblici genitiva *dvoga, troga* i dativa *dvoma, troma* (*Od tog dvoga moramo nešto izabrati, Njima troma nisu dali ništa* i sl.); u množini se još upotrebljava srednji rod *dvoja, troja, četvora* itd. (*dvoja kola, četvora vrata* i sl.).

BROJEVI (slaganje s imenicom i glagolom). Uz brojeve sa *jedan* na kraju, imenica i glagol se upotrebljavaju u jednini: „Javio se trideset jedan kandidat”, „Prošla je sto jedna godina”. Uz brojeve *dva, tri, četiri* i sve složene brojeve sa 2, 3, ili 4 na kraju, imenica i glagol su u obliku dvojine: „Javila su se trideset tri kandidata”, „Prošle su sto dve godine”, „Spasla su se 54 čoveka”. Uz brojeve od *pet* pa naviše glagol je u srednjem rodu, a imenica u genitivu množine: „Javilo se trideset

sedam kandidata”, „Spaslo se 55 ljudi”. Nije pogrešno ni ako se glagol u rodu i broju slaže sa subjektom: „Tih pet godina brzo je prošlo” ili „... brzo su prošle”, „Primljeno je svih 29 pripravnika” ili „Primljeni su svih 29 pripravnika”.

Uz brojne imenice na *-ica* upotrebljava se imenica u genitivu množine (*trojica ljudi, pismo četvorici studenata*) odnosno genitiv zbirne imenice (*šestorica braće*); glagol je u obliku dvojine ili množine m. roda: *Iz naše čete ostala su dvojica* ili *...ostali su dvojica*.

Uz zbirne brojeve *dvoje, troje, četvoro*, itd. glagol je u srednjem rodu: *došlo je njih petoro*. Za oblik imenice v. sledeću odrednicu.

BROJEVI (zbirni). Brojne imenice na *-ica* (*dvojica, trojica* itd.) upotrebljavaju se samo za muškarce: *dvojica ljudi, četvorica braće, vas petorica, bilo ih je desetorica*.

Oblici *dvoje, troje, četvoro, petoro* itd. upotrebljavaju se danas uglavnom u tri slučaja: (1) za skup muškaraca i žena, npr. *dvoje supružnika, četvoro braće i sestara, desetoro mladića i devojaka, u porodici nas je bilo dvadeset troje*; (2) uz zbirne imenice, npr. *troje dece, petoro jagnjadi, sedmoro gospode, četvoro braće* (pored *sedmorica gospode, četvorica braće*, v. gore); (3) uz imenice koje imaju samo množinu, u kom slučaju se broj obi-

no slaže s imenicom po završetku: *dvoja vrata, troje makaze, sedmor kola*. V. i prethodne odrednice.

brojilac (ne *brojioc*), mn. *brojioci, brojilaca*.

brojka (dat. *brojci*, gen. mn. *brojki*) znači cifra; ne treba je upotrebljavati umesto *broj* (pogrešno je npr. „Inflacija se meri trocifrenim broj-kama”, treba: trocifrenim brojevima).

bronhitis, ne *bronhit*.

broving, *brovning* (vrsta pištolja) pogrešno um. *brauning*.

bruka, dat. *bruci*.

Bruklin (*Brooklyn*), *bruklinski*: ne *bruklinški*.

Brus (*Bruce*), *Bruster* (*Brewster*), ne *Brjus*, *Brjuster*.

bruto: *bruto težina, bruto dohodak* i sl. (bez crtice prema P, pogotovu u višechlanim izrazima kao *bruto registarska tona*). V. *CRTICA* 4.

brže-bolje.

bubamara.

bubašvaba.

Bubka (Sergej): po P, tačka 76 f (2), pravilnije je *Bupka*.

Bučer (engl. *Butcher*), *Buč* (*Butch*): ne *Baćer*, *Bać*.

BUDUĆE VREME (futura) piše se sastavljeno od glagola na *-ti* (npr.

radiću, pašću), a odvojeno od glagola na *-ći* (*naći ću, reći ću, pomoći ću*). Hrvatsko odvojeno pisanje (*radit ću, past ću*) čisto je grafička varijanta, jer je izgovor i u tom slučaju *radiću, pašću*.

budi bog s nama (odvojeno, po P bolje nego *budi-bog-s-nama*); ne *budi-boksnama*.

budžašto.

Buenos Ajres (šp. *Buenos Aires*), sa *j*, bolje nego sa *i*; pridev *buenos-ajreski*.

bugivugi (sastavljeno), *bugivugija*, mn. *bugivugiji*.

Bugojno, *bugojanski*, Bugojanac, *-anka*.

buka, dat. *buci*.

Bukurešt, *bukureški* i *bukureštanski*, Bukureštanac, *-anka*.

bulevar: stanujem *na bulevaru*, dolazim *sa bulevara*, ne *u bulevaru*, *iz bulevara*.

bulka, dat. *bulci*.

bungalov, *bungalova*. Oblici *bungalo* i *bangalo*, koji se nalaze po rečnicima, nikada se nisu upotrebljavali u praksi.

Bunjevac, *Bunjevka*, dat. *-vki*; *bunjevački*.

buregdžija, *buregdžijski*, *buregdžinica*.

burleska: kao *groteska* (v. to).

buržujski i *buržoaski*.

Bušman (ne Bušmanin).

butan-gas.

buter, *puter* (*putera*) i danas retko *putar* (*putra*) jednako su dobri oblici (pored domaćeg *maslac* i *maslo*).

C

c latinsko: v. *LATINSKA IMENA*.

-ca. Pri izvornom pisanju imena iz latinice kao *Tosca, Petrarca*, prema tački 101 b Pravopisa, u promeni treba *c* zameniti sa *k*: *Toske, Petrar-kin, Salamanku* itd.

-ca i -cija: v. *-nca i -ncija*.

Carsko selo (u Rusiji), bolje nego *Carskoje Selo* (čl. 157 b Pravopisa).

Cavtat, cavtatski, Cavtaćanin, Cavtaćanka (ređe *Cavtajka*).

CBS: v. *Si-Bi-Es*.

cece-muva (*cece-muha, cece-mušica*).

cediljka, dat. *cediljki*, gen. mn. *cediljki* i *cediljaka*.

celo- sastavljeno u složenicama: *celobrojan, celovečernji* itd.

celo vreme: bolje *sve vreme*.

cenhati se i cenjkati se: oba oblika su u upotrebi u knjiž. jeziku, mada priručnici obično daju prednost obliku sa *n*.

centar je reč koja se zloupotrebljava u nazivima ustanova: „obrazovni centar” umesto *škola*, „kliničko-bolnički centar” umesto *bolnica*, „tržni centar” kao naziv za veću prodavnicu, „centar za zbrinjavanje dece” umesto *dečji dom* itd. Uvek je bolje upotrebiti specifičan naziv pojedine ustanove. Umesto „naseljeni centar” dovoljno je reći *naselje*.

centimetar, bolje nego *santimetar*: pogrešno je *cantimetar*. Skraćenica *cm* (bez tačke: v. *SKRAĆENICE MERA*).

Centralnoafrička Republika.

Cesarec, Caesarca, Cesarčev.

Cetinje: uobičajeno je *na Cetinju, sa Cetinja*, ali se dopušta i *u Cetinju, iz Cetinja*.

Cezar. Kada je francusko ime (*César*) treba ga transkribovati prema izgovoru *Sèzâr, Sezára*.

CIA: v. *SKRAĆENICE NA -a*.